

Tato dizertační práce se zaměřuje na problematiku právní ochrany životního prostředí a lidského zdraví před účinky vybraných fyzikálních faktorů, především hluku, vibrací a ionizujícího i neionizujícího záření. Práce úvodem věcně vymezuje jednotlivé fyzikální faktory, připomíná jejich účinky na životní prostředí a na zdraví a život člověka a především pak předestírá možná opatření k eliminaci negativních účinků těchto faktorů s tím, že důraz je kladen na objasnění provázanosti těchto opatření s právními prostředky ochrany. Následují samostatné kapitoly, které se podrobně věnují postupně evropským, českým a vybraným zahraničním právním nástrojům ochrany před jednotlivými vybranými zdroji ohrožení a jejich vzájemnému srovnání.

Mezi klíčové otázky, na které se snaží práce hledat odpovědi, patří snaha o objasnění toho, zda a jak právní úprava v různých zemích využívá fyzikální podobnosti mezi jednotlivými zkoumanými faktory. Dále je předmětem zájmu také to, do jaké míry je pro účinnou ochranu životního prostředí, života, zdraví a dalších hodnot užitečné přesně identifikovat a pojmenovávat příčiny ohrožení a zda převážně kasuistiky požímaná právní ochrana před těmito zdroji ohrožení zakotvující značně detailní pravidla pro každý doposud známý zdroj ohrožení skutečně vede k vyšší efektivitě ochrany před jednotlivými zdroji ohrožení.

Ukázalo se, že většina ze zkoumaných fyzikálních jevů je do určité míry přirozenou součástí životního prostředí. K hlavním zdrojům ohrožení lidského života a zdraví i životního prostředí však v současné nepatří přírodní působení těchto jevů, ale čím dál tím rozsáhlejší aplikaci znalostí o působení fyzikálních jevů v různých oblastech lidské činnosti (výroba, doprava a další). Nežádoucím působení fyzikálních vlivů, jehož příčinou je činnost člověka, je nyní vystavena většina obyvatel ČR i EU a pravděpodobně celého světa. V případě fyzikálních zdrojů, které začaly být regulovány později a nejsou prozatím vnímány jako tak závažné, je – vlivem nedostatečné regulace – toto působení možno označit za neustále rostoucí. Vědomé využívání působení některých fyzikálních faktorů a také jejich umělé vytváření, bylo umožněno postupným vývojem vědeckého poznání. Teprve následně se objevovala také potřeba vytvořit právní úpravu regulující využívání těchto zdrojů a zajišťující ochranu před jejich zneužíváním. Čelnou roli v ochraně životního prostředí a lidského zdraví před vlivy jednotlivých fyzikálních faktorů však samozřejmě hrají především nejrůznější opatření technického rázu, pro která tvoří právní opatření nezbytný základ a rámec.

Fyzikální faktory, které se přirozeně anebo v důsledku antropogenní činnosti vyskytují v životním prostředí a mohou na něj i na organismy v něm žijící (včetně člověka) negativně či pozitivně působit, mají podobný charakter. Právní ochrana před nimi však mnoho společných

znaků nevykazuje. Konkrétní řešení, která byla při tvorbě příslušných právních norem zvolena, závisí na stupni poznání a dostupných informacích o působení daného fyzikálního faktoru. Některé fyzikální jevy byly velmi dlouho vnímány pouze jako obtěžující či nepříjemné a teprve později se ukázalo, že mohou přinášet i velmi závažné a nevratné důsledky pro život a zdraví člověka i jiných organismů. Od počátku vytváření právní ochrany před těmito vlivy existovala a dodnes je udržována jistá dichotomie spočívající v souběžném nazírání na fyzikální vlivy vznikající lidskou činností jako na možný zdroj ohrožení či poškození životního prostředí či lidského života a zdraví, a zároveň jako na obtěžující faktor narušující nerušené sousedské soužití. Komplexní nazírání na celou problematiku by přitom mohlo vést k vyšší efektivitě ochrany před těmito zdroji ohrožení. Takto komplexní pojetí dané problematiky však není prozatím v praxi ani teorii uplatňováno.

Právní ochrana před nežádoucími účinky fyzikálních faktorů je v současnosti pojímána převážně spíše kazuisticky. Je konstruováno velké množství právních norem zakotvujících značně detailní pravidla pro každý fyzikální zdroj ohrožení zvlášť. Tato pravidla jsou obsažena v mnoha pramenech práva různé právní síly. Pramenů práva, které se zabývají přímo, či nepřímo ochranou před nepříznivými účinky fyzikálních faktorů existuje celá řada. Jsou mezi nimi obsaženy všechny hlavní druhy pramenů práva, mezi nimiž jednoznačně dominují právní předpisy (ve vnitrostátním právu zejména zákony, v právu evropském směrnice), umožňující velmi přesně stanovit nejrůznější povinnosti provozovatelů zdrojů ohrožení či přímo limity expozice těmto zdrojům, které musí být při jejich provozování dodrženy. Takový přístup vede ke značné nepřehlednosti právního řádu. Není využito toho, že fyzikální faktory jsou si co do věcné podstaty podobné a jednou činností člověka je obvykle emitováno působení více těchto vlivů zároveň. Rozdíly v nazírání na působení jednotlivých fyzikálních faktorů vznikly často spíše pouze historicky, s tím, jaké nebezpečí spojené s jejich využíváním postupně odhalovala rozvíjející se věda.

Právní úprava ochrany před nežádoucím působením všech fyzikálních faktorů by měla vycházet ze shodných principů, mezi kterými by na naprosto čelním místě měl stát princip vysoké úrovně ochrany (lidského života a zdraví, životního prostředí) a zásady prevence a předběžné opatrnosti. Na nežádoucí působení fyzikálních faktorů by mělo být vždy nahlíženo komplexně, vycházet by se mělo z celého systému vztahů v daném území. Obecně by dále mělo pro všechny fyzikální faktory platit, že je účelné zabývat se jejich emisemi (působení určitého zdroje), které lze snáze regulovat stanovením parametrů závazně určujících vlastnosti zdroje, i imisemi (působení v určitém prostředí či na určitý chráněný zájem), jejichž regulace může lépe postihnout nečekané synergické efekty působení

jednotlivých zdrojů a do jisté míry omezit některé nečekané vlivy na chráněné zájmy. Prioritním přístupem k ochraně před nepříznivým působením fyzikálních faktorů by – v souladu s principy předběžné opatrnosti a prevence – vždy měla být úplná nebo alespoň částečná eliminace nežádoucího působení jednotlivých fyzikálních faktorů přímo u zdroje, nikoliv v pozdějších fázích jejich působení. Emisní regulace a ani důsledná regulace přímo u zdroje by však nebyla možná bez detailní znalosti podstaty jednotlivých zdrojů a stanovení závazných pravidel (například stanovením limitů či povinností provozovatele zdroje působení nežádoucího fyzikálního faktoru) z těchto přesných znalostí vycházejících.

Ke zvýšení efektivity ochrany před nepříznivými účinky fyzikálních faktorů v českém prostředí by mohlo napomoci uplatňování pestřejšího nástrojového mixu, než jaký je k dispozici nyní. Posíleny by měly být především nástroje koncepční a preventivní povahy. Klíčovými by se měly stát nástroje horizontálního působení, především ty, které by mohly napomoci komplexnímu řešení vztahů v určitém území (posuzování vlivů na životní prostředí, územní plánování). Inspirací by mohla být německá právní úprava.